

ДЕРЖАВНЕ ТА НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В КРАЇНАХ ЄС: ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

STATE AND PRIVATE PENSION PROVISION IN EU COUNTRIES: IMPLICATIONS FOR UKRAINE

УДК 331.25

Д'яконова І.І.

д.е.н., професор,
директор навчально-наукового
інституту бізнес-технологій «УАБС»
Сумський державний університет

Пахненко О.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Сумський державний університет

У статті проведено аналіз пенсійних систем країн Європейського Союзу за показниками очікуваної структури пенсійних активів за джерелами коштів та структури ринку недержавного пенсійного забезпечення за типами пенсійних активів. Визначено чинники, що впливають на обсяги формування пенсійних активів населення, основними з яких є зниження державних виплат на пенсійне забезпечення та зростання тривалості життя. Проведено дослідження альтернативних варіантів впливу держави на вирішення проблем достатності пенсійного забезпечення та проаналізовано останні зміни в законодавстві європейських країн щодо зміни пенсійного віку. Державні програми пенсійного забезпечення продовжують відігравати значну роль у формуванні пенсійних активів населення країн ЄС, та все більшої значимості набуває недержавне пенсійне забезпечення, в якому найбільшу питому вагу сформованих активів забезпечують недержавні пенсійні фонди.

Ключові слова: пенсійна система, пенсійне забезпечення, недержавний пенсійний фонд, пенсійне страхування, пенсійні активи.

В статті проведено аналіз пенсійних систем країн Європейського Союзу за показниками очікуваної структури пенсійних активів по источникам средств и структуры рынка негосударственного пенсионного обеспечения по типам пенсионных активов. Рассмотрены основные факторы, влияющие на объемы формирования пенсионных активов населения. Проведено исследование альтернативных вариантов воздействия государства на решение проблем достаточности пенсионного обеспечения, проанализированы последние изменения в законодательстве европейских стран по изменению пенсионного возраста. Государственные программы пенсионного обеспечения продолжают играть значительную роль в формировании пенсионных активов населения стран ЕС, однако все большую значимость приобретает негосударственное пенсионное обеспечение, в котором наибольший удельный вес сформированных активов обеспечивают негосударственные пенсионные фонды.

Ключевые слова: пенсионная система, пенсионное обеспечение, негосударственный пенсионный фонд, пенсионное страхование, пенсионные активы.

The study of the practice of organizing pension systems of European countries and the changes taking place at the present stage is an important part of the development of an effective pension system in Ukraine. The article analyzes the pension systems of the European Union countries according to the indicators of the people's expected retirement income (proportion by three broad sources) and the structure of private pension assets by type of financing vehicle. The main trends impacting retirement savings globally are considered, such as reduction in government retirement benefits, increased life expectancy, volatility in financial markets, changes in labor markets, prolonged low interest rate environment and international political instability. The research of alternative variants of solving the issues of financial stability and adequate pension provision has been conducted, and the recent changes in the legislation of European countries regarding the change in retirement age have been analyzed. It has been determined that state pension programs continue to play a significant role in the formation of pension assets of the EU's population, but non-state pension provision is becoming more and more important, with private pension funds providing the largest share of the pension assets. The optimal way of neutralizing the impact of negative factors on the financial stability of pension systems and the adequacy of pension benefits is raising the retirement age. Some European countries (Finland, Germany) have introduced automatic links between pension benefits and life expectancy. Funded defined contribution schemes have automatic links through more expensive annuities with increasing longevity, but links also exist in other types of contribution systems and benefit schemes. Despite the existence of common trends in the development of European pension systems, each country may have specific peculiarities in the functioning of the pension system, which is confirmed by the existence of almost opposite approaches to the organization of pension systems in Norway and the Netherlands.

Key words: pension system, pension provision, non-state pension fund, pension insurance, pension assets.

Постановка проблеми. Функціонування пенсійних систем не може бути усталеним на довгостроковий період, адже поява нових чинників впливу, зміна економічних умов та очікувань суспільства зумовлюють необхідність їх реформування та водночас підтримки фінансової стабільності. Виклики, з якими стикаються країни світу в питаннях пенсійного забезпечення, є багато в чому подібними між собою, тоді як інструменти, застосовані для їх вирішення, можуть значно відрізнятися. Вивчення практики організації систем пенсійного забезпечення європейських країн та змін, що відбуваються в них на сучасному етапі, є важливим складником розвитку дієвої системи пенсійного забезпечення в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних дослідників, у роботах яких

розглядаються загальні питання функціонування пенсійної системи та недержавного пенсійного забезпечення, а також вивчається проблематика їхнього розвитку в Україні, варто відзначити таких, як: Л. Діденко, І. Головенко, В. Ємець, Г. Залко, М. Карлін, Є. Григоренко, Ю. Коваленко, Н. Коробенко, Е. Лібанова, І. Новікова, С. Онишко, Т. Паєнтко, Ю. Смоляр, А. Федоренко, В. Яценко тощо. Питання розвитку недержавного пенсійного забезпечення досліджуються такими зарубіжними науковцями, як М. Амманн, М. Баздаріч, В. Бончік, Е. Бронштейн, Ф. Буус, П. Гусева та ін.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз закономірностей розвитку та реформування пенсійних систем країн ЄС на сучасному етапі; дослідження чинників, що впливають на формування пенсійних активів населення, та визначення ролі

недержавного пенсійного забезпечення у формуванні пенсійних виплат в європейських країнах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасні пенсійні системи являють собою форму соціального контракту між трьома соціальними партнерами: державою, роботодавцями і застрахованими особами щодо формування пенсійних активів та здійснення пенсійних виплат застрахованій особі за виконання певних умов (досягнення визначеного пенсійного віку тощо). Відповідно, загальний обсяг пенсійного забезпечення особи може формуватися з трьох основних джерел, а саме: державного пенсійного забезпечення, пенсійних виплат від роботодавця та особистих пенсійних заощаджень. Відповідно до результатів аналітичного дослідження The Aegon Retirement Readiness Survey [10], у розглянутих країнах використовуються всі три джерела формування пенсійних активів, тоді як значимість кожного зі складників дуже різниться між країнами (рис. 1). Наприклад, у країнах ЄС частка пенсійного забезпечення за рахунок державних пенсійних програм становить від 40% до 60% загального обсягу пенсійних виплат, що отримуються фізичними особами під час виходу на пенсію. Найменша частка участі держави в пенсійному забезпеченні громадян спостерігається в країнах із найвищим рівнем розвитку недержавних пенсійних фондів та активною участю роботодавців у формуванні додаткового пенсійного забезпечення своїх працівників, зокрема у Великобританії та Нідерландах. У зазначених країнах частка пенсійних виплат, забезпечених роботодавцями, становить близько 35-40%. Значною є й питома вага пенсійних активів, сформованих фізичними особами самостійно у вигляді заощаджень та інвестиційних вкладів у різних фінансово-кредитних установах.

Аналізуючи роль різних посередників ринку недержавного пенсійного забезпечення в країнах ЄС, можна відзначити таке. У недержавному пенсійному забезпеченні громадян європейських країн ключову роль відіграють недержавні пенсійні фонди [2]. Як свідчать статистичні дані, у більшості досліджених європейських країн внески до недержавних пенсійних фондів становлять понад половину всіх пенсійних активів, а в таких країнах, як Великобританія, Греція, Литва, Нідерланди, Словаччина та Чеська Республіка, недержавні пенсійні фонди є фактично єдиним варіантом формування пенсійних активів населення, альтернативних державному пенсійному забезпеченню. Досить велику частку (близько 90% пенсійних активів) становлять внески в недержавні пенсійні фонди в таких країнах, як Ісландія, Ірландія, Естонія, Португалія, Польща та Швейцарія (рис. 2).

Утім, варто зауважити, що в деяких країнах ЄС роль недержавних пенсійних фондів у формуванні пенсійних активів є незначною. Натомість переважають альтернативні варіанти формування пенсійних заощаджень. Так, у Данії, Франції та Швеції перевага надається пенсійному страхуванню, а у Латвії близько 88% пенсійних активів формуються за рахунок інших видів пенсійних активів.

Ринок пенсійного забезпечення в країнах ЄС контролюється переважно компаніями з Нідерландів та країн Північної Європи, а також Німеччини та Великобританії. Зокрема, серед ТОП-20 пенсійних фондів, що є лідерами за обсягом активів, чотири компанії зареєстровані в Нідерландах, по три компанії з Норвегії, Данії та Швеції, та по дві – із Німеччини, Великобританії і Фінляндії [3].

Нідерланди є світовим лідером за часткою пенсійних активів у ВВП. У 2018 р. значення даного показника становило майже 167%, тобто сфор-

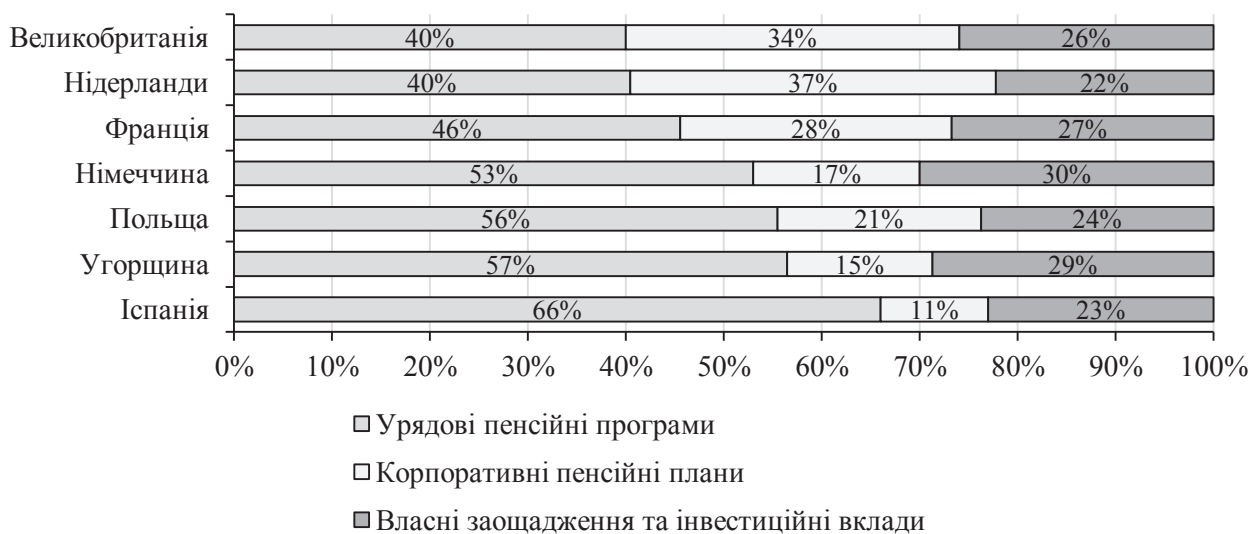
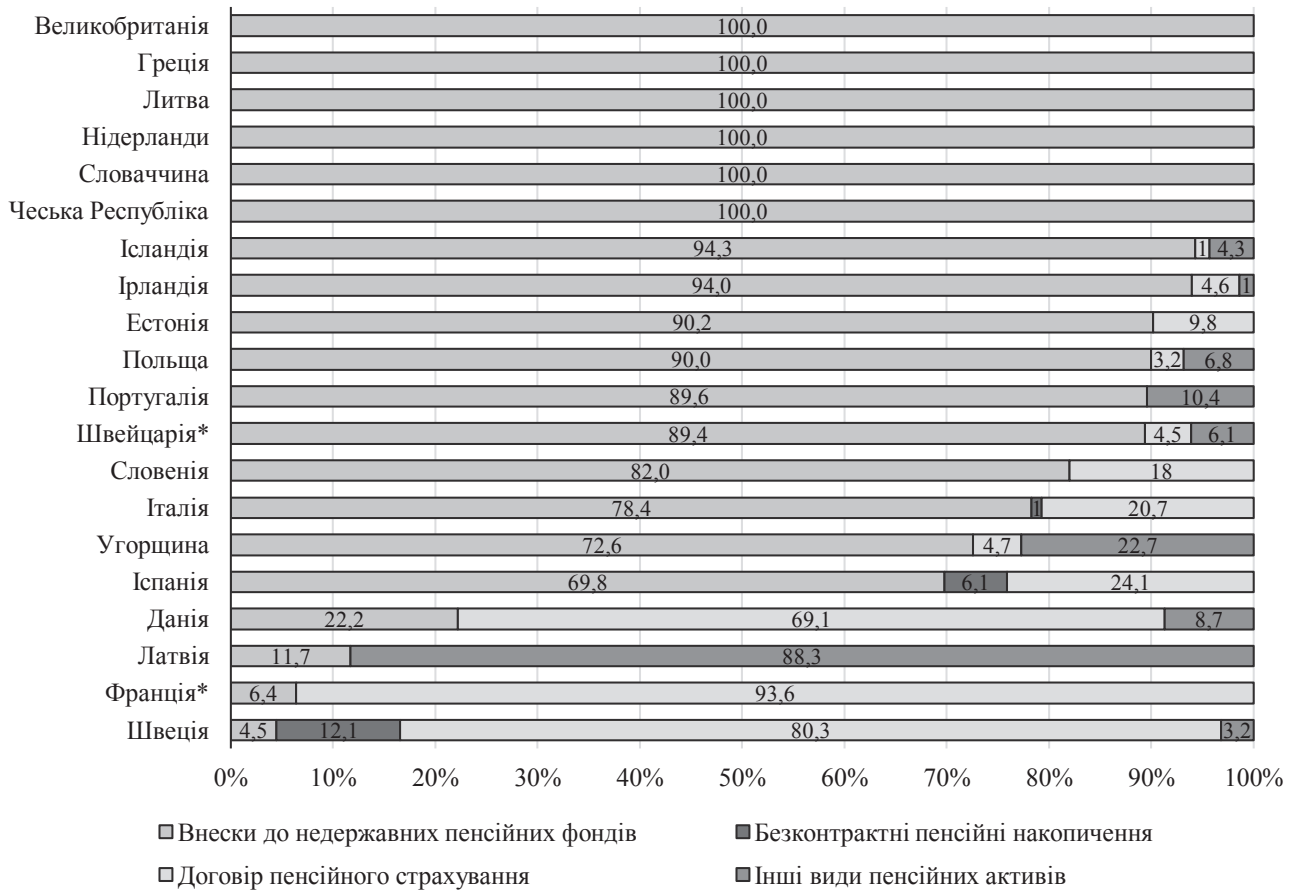

Рис. 1. Очікувана структура пенсійних активів за джерелами коштів у деяких європейських країнах

Джерело: The Aegon Retirement Readiness Survey 2018 [10]

* Дані для Франції і Швейцарії наведено за 2016 р.

Рис. 2. Структура недержавного пенсійного забезпечення за типами пенсійних активів в європейських країнах у 2017 р.,%

Джерело: OECD Stat [6]

мовані пенсійні активи в Нідерландах майже в 1,7 рази перевищували суму ВВП. Серед європейських країн порівняно високим показником співвідношення пенсійних активів і ВВП характеризуються також Швейцарія (126% у 2018 р.) та Великобританія (101,7%) [11]. Пенсійна система в Нідерландах є багаторівневою, і громадяни отримують пенсійні виплати відразу з трьох рівнів. Така система забезпечує захист від бідності та соціальної ізоляції людей похилого віку та надійне заміщення доходу під час виходу на пенсію. Перший рівень – державна пенсія за фіксованою ставкою, що виплачується усім особам старше 65 років і трьох місяців, які проживали в Нідерландах протягом 50 років із 15 до 65 років (менший термін резидентства призводить до зниження розміру пенсії) [4]. Другий рівень пенсійної системи включає професійні (occupational) пенсійні плани в управлінні недержавними пенсійними фондами. Професійні пенсійні плани можуть бути запроваджені на рівні підприємства, галузі чи професійного об'єднання. Здебільшого (крім самозайнятих осіб) професійні пенсійні плани управляються роботодавцем і профспілкою та включені в колективний трудовий договір. Третій рівень пенсійної

системи в Нідерландах – це індивідуальні пенсійні заощадження. Зважаючи на масштабність першого і другого рівнів пенсійної системи, третій рівень має найменшу частку у формуванні пенсійних активів [4; 10].

На відміну від більшості європейських країн основу пенсійного забезпечення в Норвегії становлять обов'язкові відрахування в державний пенсійний фонд. Його капіталізація є найвищою серед пенсійних фондів усіх видів (державних і приватних) у країнах ЄС. Для порівняння: у 2014 р. обсяг інвестиційних активів даного фонду становив 629,5 млрд. євро, тоді як інвестиційні активи найбільшого європейського приватного пенсійного фонду АВР (Нідерланди) були майже вдвічі меншими – 328,4 млрд. євро [9].

Функціонуюча нині система державного пенсійного забезпечення в Норвегії була впроваджена у 2011 р. і складається з пенсії з доходу і гарантованої пенсії. Гарантована пенсія виплачується особам із низьким доходом або за відсутності останнього. У 2006 р. в Норвегії також було запроваджено обов'язкову професійну пенсію в приватному секторі як доповнення до державної пенсії. Додатково до державної та професійної пенсії

люди можуть брати участь в індивідуальних пенсійних програмах на добровільній основі [7].

Серед країн із найбільш близькою до України пенсійною системою за структурою та проблемами у функціонуванні є Польща. Реформування системи пенсійного забезпечення у цій країні протягом останніх років було різноспрямованим. Так, попередньо було прийнято рішення про поступове підвищення пенсійного віку для жінок і чоловіків до 67 років. Проте у 2017 р. ця норма була замінена і встановлено пенсійний вік для жінок 60 років, для чоловіків – 65 років. Основна частина пенсійних виплат у Польщі забезпечується за рахунок державних пенсій, при цьому більшість пенсіонерів отримує пенсії відповідно до старих правил, що ґрунтуються на солідарній системі та вимагають значного перерозподілу фінансових ресурсів. Професійні пенсійні програми були впроваджені в Польщі ще в 1999 р., але не набули популярності, ними користується не більше 2% населення. Крім того, люди можуть використовувати варіант формування індивідуальних пенсійних рахунків, доступних як страхування життя, участь в інвестиційному фонді, відкриття брокерських або спеціальних банківських рахунків [4; 10].

Відповідно до дослідження, проведеного нідерландською компанією зі страхування і управління активами Aegon у 2018 р., основними чинниками, що впливають на формування пенсійних накопичень у світі загалом, є зниження державних виплат на пенсійне забезпечення, зростання очікуваної тривалості життя, нестабільність фінансових ринків, зміни на ринку праці, тривалі періоди збереження низьких процентних ставок (низька

доходність активів) та міжнародна політична нестабільність (рис. 3).

З одного боку, скорочення державного забезпечення пенсійних виплат стимулює населення збільшувати індивідуальні пенсійні активи, сприяє розвитку альтернативних варіантів формування пенсійних накопичень. З іншого боку, чинники зростання очікуваної тривалості життя, нестабільності фінансових ринків, змін на ринку праці й низької доходності активів зумовлюють необхідність реформування пенсійних систем та вирішення завдань збереження фінансової стійкості пенсійних фондів і забезпечення достатніх обсягів пенсійних виплат у майбутньому.

На сучасному етапі навіть у розвинених європейських країнах питання фінансової стійкості пенсійних систем та адекватності пенсійного забезпечення викликає занепокоєння та є предметом дискусій і досліджень. Для підтримки фінансової стабільності пенсійних систем в умовах обмеженості ресурсів політикам часто доводиться йти на рішучі та непопулярні заходи. Серед них – підвищення рівня пенсійних внесків, ставки пенсійних відрахувань, обмеження індексації пенсій, зниження початкового рівня виплат пенсій. Такі заходи були вжиті в багатьох країнах. Наприклад, для фінансового збалансування пенсійних фондів багато європейських країн вдалися до зниження ставок заміщення (відношення розміру пенсії до середнього розміру доходу особи, отриманого у вигляді заробітної плати) [5].

Проте кожен із можливих варіантів розв'язання проблеми фінансової стійкості пенсійної системи має свої недоліки. Наприклад, підвищення роз-

Рис. 3. Чинники впливу на обсяги формування пенсійних активів у світі в 2018 р. за дослідженням Aegon, % відповідей респондентів

Джерело: The Aegon Retirement Readiness Survey 2018 [10]

міру внесків на пенсійне страхування може поліпшити фінансову стабільність та/або адекватність пенсій, проте призводить до зростання витрат на заробітну плату, що, своєю чергою, у довгостроковому періоді може вплинути на розмір чистого доходу працівників та зайнятість. У країнах, де ставки пенсійних внесків є низькими, нижча чиста заробітна плата може бути прийнятною для працівників, якщо це збереже або підвищить рівень пенсійного доходу в майбутньому.

Інший варіант – зменшення пільг і обмеження індексції пенсій – має негативним наслідком неадекватність пенсійних виплат (їх недостатність та невідповідність реальним потребам громадян). Унаслідок цього підвищення пенсійного віку стало для багатьох країн найкращим варіантом вирішення проблеми достатності пенсійних активів, оскільки дало змогу підвищити рівень зайнятості працівників похилого віку та підтримувати рівень пенсій, принаймні для тих, хто може працювати довше.

Нещодавні зміни в пенсійному законодавстві щодо встановлення пенсійного віку відбулися в Чехії, Данії, Польщі, Фінляндії, Португалії, Нідерландах [8], зокрема:

- у Данії в листопаді 2015 р. встановлено зростання пенсійного віку впродовж 2022-2030 рр. до 68 років;

- у Нідерландах у січні 2016 р. закріплено підвищення пенсійного віку для отримання базової пенсії до 67 років у 2021 р. Після цього пенсійний вік буде прив'язаний до очікуваної тривалості життя і його підвищення буде анонсуватися не пізніше, ніж за п'ять років. Наприклад, у 2022 р. пенсійний вік становитиме 67 років і три місяці;

- у Чехії у червні 2017 р. пенсійним віком було визначено 65 років та скасовано попередню норму щодо щорічного підвищення пенсійного віку на два місяці понад 65 років;

- у Фінляндії в січні 2017 р. було закріплено зростання пенсійного віку для осіб, що народилися після 1954 р., із 63 до 65 років (для переходу передбачене щорічне підвищення на три місяці). Ця норма стосується лише виплати пенсій, розмір яких прив'язаний до заробітної плати. Майбутні підвищення пенсійного віку в країні (до двох місяців на рік) відбуватимуться автоматично і залежатимуть від очікуваної тривалості життя. Поряд із тим встановлено деякі винятки щодо можливості раннього виходу на пенсію;

- у Польщі у жовтні 2017 р. пенсійний вік було зафіксовано на рівні 60 років для жінок і 65 років для чоловіків; відповідно до попередніх нормативів, пенсійний вік для жінок становив 61 рік, для чоловіків – 66 років, та планувалося поступове його підвищення до 67 років для обох статей;

- у Португалії у жовтні 2017 р. внесено зміни щодо можливості раннього виходу на пенсію й отримання держаної пенсії в повному обсязі вже

у 60 років за умови наявності пенсійного стажу 48 років (або 46 років, якщо особа почала працювати у віці 14 років чи молодше).

Узагальнюючи особливості пенсійного законодавства в країнах ЄС, можна відзначити такі основні його характеристики на сучасному етапі. Вік виходу на пенсію, так само як очікувана тривалість життя, у різних країнах ЄС суттєво варіюється. Майбутній нормальний вік виходу на пенсію коливається в межах від 60 років (Люксембург, Словенія, Польща для жінок) до 74 років (Данія). При цьому деякі європейські країни (Німеччина, Фінляндія, Нідерланди та ін.) вже запровадили автоматичні зміни пенсійних виплат (наприклад, шляхом підвищення пенсійного віку або здорожчання ануїтетних платежів) відповідно до зміни показника очікуваної тривалості життя. Середній рівень пенсійних виплат в європейських країнах, що забезпечується обов'язковою системою пенсійного страхування, становить близько 60% від заробітної плати, коливаючись від 29% у Великобританії до 101% у Нідерландах [8].

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнюючи проведений аналіз поточного стану системи пенсійного забезпечення в країнах Європейського Союзу, можна сформулювати такі висновки, що можуть бути використані для визначення напрямів розвитку та реформування пенсійної системи України:

- державні програми пенсійного забезпечення продовжують відігравати значну роль у формуванні пенсійних активів населення країн ЄС, становлячи близько 40-60% загальної суми очікуваних пенсійних виплат;

- оптимальним способом нейтралізації впливу негативних чинників на фінансову стабільність пенсійних систем та адекватність розміру пенсійних виплат у більшості країн Європи визначено підвищення пенсійного віку;

- деякі європейські країни (Нідерланди, Німеччина, Фінляндія) почали використовувати гнучку зміну пенсійного віку та інших параметрів пенсійної системи (розміру виплат, розміру внеску), пов'язавши їх зі змінами очікуваної тривалості життя;

- близько 20-30% пенсійних активів у країнах ЄС становлять індивідуальні заощадження населення у недержавних пенсійних фондах, страхових компаніях, банках тощо. Поряд із тим від 10% до 40% пенсійних активів формуються за рахунок внесків роботодавців у корпоративні пенсійні фонди, участь в яких є добровільною у більшості європейських країн;

- структура недержавного пенсійного забезпечення в країнах ЄС значно відрізняється, проте у переважній більшості країн найбільшу питому вагу в структурі недержавних пенсійних активів за типами фінансових посередників забезпечують недержавні пенсійні фонди;

- незважаючи на наявність спільних тенденцій у розвитку пенсійних систем європейських країн, у кожній державі можливі специфічні нюанси функціонування системи пенсійного страхування, що підтверджується дієздатністю двох практично протилежних підходів до побудови пенсійних систем у Норвегії (функціонування урядового пенсійного фонду) та Нідерландах (максимальна частка недержавних пенсійних активів із переважанням в їхній структурі внесків роботодавців).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Європейські студії у фінансах : навчальний посібник / І.О. Школьник та ін. ; за заг. ред. І.О. Школьник, А.Ю. Семенова. Суми : Сумський державний університет, 2017. 214 с.
2. Пахненко О.М., Кривич Я.М., Матусенко Т.В. Потенціал розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні. *Економіка та суспільство*. 2018. № 18. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/journal-18/25-stati-18/2317-krivich-ya-m-pakhnenko-o-m-matusenko-t-v> (дата звернення: 15.04.2019).
3. Семенов А.Ю., Пахненко О.М. Аналіз стану та структури ринку фінансових послуг Європейського Союзу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2017. Вип. 25. Ч. 2. С. 145-150.
4. European Commission (2018) Current and future income adequacy in old age in the EU. Country Profiles. Vol. II. Publication Office of the European Union, Luxembourg. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8085&furtherPubs=yes> (дата звернення: 15.04.2019).
5. European Commission (2018) Pension Adequacy Report, Current and Future Income Adequacy in Old Age in the EU. Vol. I. Publication Office of the European Union, Luxembourg. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8084&furtherPubs=yes> (дата звернення: 15.04.2019).
6. Funded Pensions Indicators: Assets by type of financing vehicle. OECD Stat. URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=PNNI_NEW# (дата звернення: 15.04.2019).
7. OECD (2017) Pensions at a glance 2017: Country profiles – Norway. OECD Publishing, Paris. URL: <http://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2017-country-profile-Norway.pdf> (дата звернення: 15.04.2019).
8. OECD (2017) Pensions at a Glance 2017: OECD and G20 Indicators. OECD Publishing, Paris. URL: https://doi.org/10.1787/pension_glance-2017-en (дата звернення: 15.04.2019).
9. PwC (2016) European Institutional Investors. September 2016. URL: <https://www.pwc.lu/en/asset-management/docs/pwc-european-institutional-investors.pdf> (дата звернення: 15.04.2019).
10. The Aegon Retirement Readiness Survey (2018) The New Social Contract: a blueprint for retirement in the 21st century. URL: <https://www.aegon.com/contentassets/44b70e9c50524f82a15da544a2f50cf7/usa-report.pdf> (дата звернення: 15.04.2019).
11. Willis Towers Watson (2019) Global pension assets study 2019. Thinking Ahead Institute. URL: https://www.thinkingaheadinstitute.org/-/media/Pdf/TAI/Research-Ideas/GPAS_2019_final.pdf (дата звернення: 15.04.2019).

REFERENCES:

1. Shkolnik I.O., Semenog A.Yu., Kremen V.M. et al. (2017) *Yevropeys'ki studiyi u finansakh* [European Studies in Finance]. Sumy: Sumy State University (in Ukrainian).
2. Pakhnenko O.M., Kryvykh Ya.M., Matusenko T.V. (2018) Potentsial rozvytku nederzhavnykh pensiynykh fondiv v Ukraini [Potential for the development of non-state pension funds in Ukraine]. *Economics and Society*. No.18. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/journal-18/25-stati-18/2317-krivich-ya-m-pakhnenko-o-m-matusenko-t-v> (accessed 15 April 2019).
3. Semenog A.Yu., Pakhnenko O.M. (2017) Analiz stanu ta struktury rynku finansovykh posluh Yevropeys'koho Soyuzu [Analysis of the state and structure of the financial services market of the European Union]. *Scientific Herald of Kherson State University. Series "Economic Sciences"*. Vol. 25, No.2, pp. 145-150.
4. European Commission (2018) Current and future income adequacy in old age in the EU. Country Profiles. Vol. II. Publication Office of the European Union, Luxembourg. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8085&furtherPubs=yes> (accessed 15 April 2019).
5. European Commission (2018) Pension Adequacy Report, Current and Future Income Adequacy in Old Age in the EU. Vol. I. Publication Office of the European Union, Luxembourg. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8084&furtherPubs=yes> (accessed 15 April 2019).
6. Funded Pensions Indicators: Assets by type of financing vehicle. OECD Stat. URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=PNNI_NEW# (accessed 15 April 2019).
7. OECD (2017) Pensions at a glance 2017: Country profiles – Norway. OECD Publishing, Paris. URL: <http://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2017-country-profile-Norway.pdf> (accessed 15 April 2019).
8. OECD (2017) Pensions at a Glance 2017: OECD and G20 Indicators. OECD Publishing, Paris. URL: https://doi.org/10.1787/pension_glance-2017-en (accessed 15 April 2019).
9. PwC (2016) European Institutional Investors. September 2016. URL: <https://www.pwc.lu/en/asset-management/docs/pwc-european-institutional-investors.pdf> (accessed 15 April 2019).
10. The Aegon Retirement Readiness Survey (2018) The New Social Contract: a blueprint for retirement in the 21st century. URL: <https://www.aegon.com/contentassets/44b70e9c50524f82a15da544a2f50cf7/usa-report.pdf> (accessed 15 April 2019).
11. Willis Towers Watson (2019) Global pension assets study 2019. Thinking Ahead Institute. – URL: https://www.thinkingaheadinstitute.org/-/media/Pdf/TAI/Research-Ideas/GPAS_2019_final.pdf (accessed 15 April 2019).

D'yakonova Iryna

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor at Department of International Economic Relations,
Sumy State University

Pakhnenko Olena

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Finance, Banking and Insurance,
Sumy State University

STATE AND PRIVATE PENSION PROVISION IN EU COUNTRIES: IMPLICATIONS FOR UKRAINE

The purpose of the article. The functioning of pension systems cannot be sustained in the long run, as the emergence of new impact factors, changes in economic conditions and expectations of society causes the need for legislated measures and support of financial stability and pension adequacy. The challenges faced by countries globally with regard to retirement benefits are largely similar to each other, while the tools used to solve the issues may vary significantly. The study of the practice of organizing pension systems of European countries and the changes taking place at the present stage is an important part of the development of an effective pension system in Ukraine. Therefore, the purpose of the article is to analyze the patterns of development and reforming of pension systems of the EU countries at the present stage; research of factors influencing the formation of pension assets and determine the role of non-state pension provision in the formation of pension benefits in European countries.

Methodology. The study is based on the analysis of official statistics and analytical reports, in particular the indicators of the people's expected retirement income (proportion by three broad sources), the structure of private pension assets by type of financing vehicle and the main trends impacting retirement savings globally.

Results. The key findings from the study are as follows. Firstly, state pension programs continue to play a significant role in the formation of pension assets of EU countries, accounting for about 40-60% of the total amount of expected retirement benefits. About 20-30% of pension assets in EU countries are individual savings of the population in private pension funds, insurance companies, banks, etc. At the same time, from 10% to 40% of retirement assets are formed in occupational pension schemes, which are voluntary in most European countries.

Secondly, the optimal way of neutralizing the impact of negative factors on the financial stability of pension systems and the adequacy of pension benefits is raising the retirement age. Some European countries (the Netherlands, Germany, Finland) have already introduced automatic links between pension benefits and life expectancy.

Despite the existence of common trends in the development of European pension systems, each country may have specific peculiarities in the functioning of the pension system, which is confirmed by the existence of two practically opposite approaches to the organization of pension systems: in Norway (with the functioning of a government pension fund) and the Netherlands (with the maximum share of non-state pension assets and predominance in their structure of occupational contributions).

Practical implications. The conclusions and suggestions derived from the analysis of the current state of pension systems in the EU countries can be used to determine the directions of development and reforming of the pension system of Ukraine.

Value/originality. In our work, we considered an issue of state and private pension provision. It has been determined that state pension programs continue to play a significant role in the formation of pension assets of the EU's population, but non-state pension provision is becoming more and more important, with private pension funds providing the largest share of the formed assets.